

מחלת הכלבת בבקר בישראל

זה מראה בעליל שמלבד הכלב, הבקר הוא הנפגע ביותר בכלבת.

הנוק הכללי מכלבת אינו מסתכם אך ורק במספר הבהמות הניספות מהמחלה, כפי שמשרתקף מהטבלה; יש להוסיף לכך מספר הרבה יותר גדול של ראשי בקר שמקדימים „להציל” בשחיטה לאחר מקרה הנשיכה, בטרם יתגלו בהם סימני הכלבת.

בכל מקרה כלבת בבקר מתעורר גם האספקט של בריאות הציבור והסיכון הנשקף לעובדי הרפת.

בשל כל אלה מן הראוי שלבוקרים יהיה מושג ברור על טיב המחלה בכלל ובבקר בפרט, ועל האמצעים שאפשר לנקוט נגדה.

הדברים המאפיינים את מחלת הכלבת הם: 1. זוהי מחלה ויראלית מדבקת חריפה הפוגעת בכל סוגי בעלי-חיים, בעלי דם חם, כולל האדם. 2. היא מחלה ממיתה. כל בעל-חיים שנפגע בה, משעה שהחל להראות סימני המחלה, שוב אין לו סיכוי להינצל, כי גורלו נחרץ למות.

3. הווירוס, מחולל המחלה, חודר לגוף עם הרוק של בעל-חיים נגוע, כשהלה תוקף ונושך את קרבנו. הרוק הנגוע עלול לחדור לגוף גם דרך כל פצע טרי אחר בעור, או דרך הקרום הרירי של העין וכדומה.

4. במקום החדירה מתרבת הווירוס, מתחבר אל קצות העצבים שבמקום, ומתקדם לאורך מערכת העצבים עד הגיעו למוח ולבלוטות הרוק, שם הוא נפרש.

5. אורך תקופת הדגירה, מעת חדירת המר חולל לגוף ועד להופעת הסימנים, אינו אחיד והוא נע בין עשרה ימים לשישה חדשים. הדבר תלוי בכמה גורמים, כגון: מנת הווירוס שחדרה לפצע, מידת אלימותו של הווירוס, המרחק בין מקום הנשיכה למוח ועוד. בבקר, תקופת הדגירה הקצרה ביותר היא 12 יום, והארוכה — בדרך כלל עד שלושה חדשים, אך עלולה להתמשך עד שישה חדשים. נשיכות בנחיריים, בשפתיים ובחלקי ראש אחרים, מלוות תקופת דגירה קצרה

בעיית הכלבת בבקר הזדקרה לאחרונה בכל חומרתה עם ההתפרצויות שאירעו בעדרי שני משקים גדולים בעמק יזרעאל.

לעדר האחד התפרץ כלב מעבר לגבול ונשך עשרות פרות. מאז אירע הדבר, לפני כעשרה שבועות, כבר מתו בעדר זה מכלבת 16 פרות משובחות, נוסף ל-32 פרות ו-8 עגלים שהוצאו לשחיטה תוך 8 ימים לאחר הנשיכה. את מלוא הנזקים במשק זה אפשר יהיה לסכם בגמר שישה חודשים מיום הנשיכות, שהוא אורך תקופת הדגירה המאקסימאלי של כלבת.

בעדר השני, הסמוך, שנפגע אף הוא באותו זמן ע"י כלב שוטה מעבר לגבול, מתו עד כה מכלבת 6 פרות והוצאו לשחיטה 35 ראש.

במקרה דומה שאירע בעדר ותיק אחד בגליל העליון לפני 7 חודשים, מתו 2 פרות ו-4 בני-בקר ונשחטו 11 ראש.

כמו כן נפגעו מתחילת שנת 1965 עוד 7 משקים, בהם מתו 3 פרות ו-9 בני-בקר. ס"ה מתו כבר השנה מכלבת 40 ראש בקר בעשרה משקים.

זהו „יבול” הכלבת בעשרת חודשי השנה. אשתקד נרשמו 15 מקרי כלבת בבקר ב-8 משקים; במשק אחד מתו 5 ראש, ב-3 משקים — 2 בכל משק, וב-4 משקים נוספים — ראש אחד בכל משק. כל המשקים, פרט לאחד, הם בסמוך לגבולות — 1 בדרום ו-6 בצפון.

בשנת 1963 נרשמו 21 מקרי כלבת בבקר. 18 בני-בקר במשק-ספר בעמק בית-שאן, ו-2 ראשי בקר בשני משקים בגליל.

בטבלה הבאה מובאים מספר מקרי הכלבת שאובחנו בישראל מדי שנה בסוגי בעלי החיים השונים, מאז קום המדינה, החל ממאי 1948 ועד היום.

מתוך 1470 מקרי הכלבת שאובחנו בתקופה זו היו 879 (59.8%) בכלבים ו-321 (21.8%) בבקר; בתנים נרשמו בס"ה 105 מקרים (7.1%) ובחתולים 47 מקרים (3.2%). בסוגי בעלי-חיים אחרים, המפורטים בטבלה, נרשמו פחות מקרים;

האירוע השנתי של כלבת בסוגים השונים של בעלי-חיים

ס"ה	שונים	חזירים	גמלים	קלוטי פרסה	צאן	בקר		חתולים	תנים	כלבים	השנה
						%	מספר				
75	1 שועל	—	—	2	—	21.3	16	8	3	45	1948 ¹
219	1 זאב	—	29	10	6	10.5	23	10	39	101	1949
72	1 צבוע	—	—	1	1	25	18	5	6	40	1950
10	—	—	—	—	—	10	1	—	1	8	1951
11	—	—	—	1	—	18	2	—	—	8	1952
13	—	—	—	1	—	—	—	—	1	12	1953
109	—	1	—	1	—	5.4	6	1	6	94	1954
282	—	—	—	4	16	16.4	16	2	4	198	1955
223	1 נמרה	—	—	5	4	16.1	36	9	20	148	1956
127	—	—	—	7	2	32.2	41	4	7	66	1957
37	—	—	—	1	1	21.6	8	1	1	25	1958
50	—	—	—	—	1	14	7	4	1	37	1959
59	2 יחמור ושועל	8	—	1	—	37.3	22	1	1	24	1960
39	1 שועל	4	—	2	—	30.8	12	—	—	20	1961
15	1 שועל	—	—	—	—	53	8	1	1	4	1962
21	—	—	—	—	—	91	20	—	—	1	1963
42	—	—	—	1	—	43	15	1	1	24	1964
46	—	—	—	1	—	61.5	40	—	1	24	1965 ²
1470	8	13	29	37			321	47	105	879	ס"ה
100	0.5	0.8	2	2.5			21.8	3.2	7.1	59.8	%

¹ מ"מ 15 במאי.² עד 20 באוקטובר

לגוף, כלומר — לפני הנשיכה. על יסוד זה החלו בשנים האחרונות, לפי המלצת אירגון הבהמות העולמי, לחסן מראש קבוצות אנשים הצפויים להדבקה מכלבת (עובדי מעבדות, רופאים וואט"ר ורנאריים וכו'). לצורך זה משתמשים בדרך כלל בתרכיב מומת שהוכן על עוברי הביצים של ברווזים (Duck Embryo Vaccine).

9. טיפול אחר בבני-אדם שהוחל בו בשנים האחרונות, הוא נסיון נגדי, שהזרקתו לגוף מחדירה נוגדנים מוכנים לפעולה מיידית נגד הווירוס. בחומר זה, שהוא יקר מאוד, משתמשים במקרים חמורים, כגון נשיכות בפנים או בקירבת צומת עצבים, כשקיימת סכנה רצינית שלסידרת הזריקות הרגילה לא תימצא שהות מספקת לעצור את התפתחות המחלה.

ונשיכות ברגליים אחוריות — לתקופות דגירה ארוכות.

6. אורך תקופת המחלה, החל מהופעת הסימנים ועד למוות, הוא ימים ספורים בלבד.

7. בשל כך: בעל-חיים חשוד שנשך, עוצרים אותו בתצפית למשך עשרה ימים. אם אינו מת תוך תקופה זו, מוכיח הדבר שלא היה נגוע כלבת בשעה שנשך. אולם, בעל-חיים שקיבל נשיכה מבעל-חיים נגוע או חשוד, איננו יוצא מכלל ספק ההינגעות משך שישה חודשים.

8. ככל שתקופת הדגירה ארוכה יותר, כן הולך ורוב הסיכוי להצלחת בטיפול מניעתי שלא-חר הנשיכה בעזרת תרכיב, בשיטת פסטאר. ככל שמקדימים בטיפול, כן גדלים הסיכויים והם גדולים ביותר כשהחיסון לפני חדירת הווירוס

מעוררים כרגיל חשד לגוף זר בבית הבליעה, ויש להזהיר שהכנסת היד ללוע לשם בדיקה יש בה משום סיכון לבדוק, שכן ידו עלולה להישרט בשיני הבהמה והווירוס יחדור עם הרוק לתוך הפצע.

לאחר יום-יומיים מתפתחים בבהמה הנפגעת רגישות יתר לרעש ולדברים שבתנועה, לעתים — עד כדי ניסיון להתקיף. בזכר (בפר) רואים לעתים התרגשות מינית. הבעת הפנים בכלבת איננה של דיכאון עם עיניים עצורות וראש מורד, כמו ברוב המחלות, אלא של עירנות-יתר, ראש מורם, עיניים שקוחות לרווחה, מבט חודר ואוזניים זקופות. אם הפגיעה היא בחוט השדרה, הסימנים הם הפוכים: רגישות דמומה, הליכה כושלת ושיתוק בחלק האחורי של הגוף.

אחד הסימנים האופייניים של כלבת בבקר הוא — געיה ממושכת, הנשמעת בהפסקות קצרות עד לסוף. לבסוף, רובצת הבהמה ארצה ומתה תוך כמה שעות.

כל תקופת המחלה, מהופעת הסימן הראשון ועד למות אורכת 5-8 ימים.

בארצות אמריקה התיכונה והדרומית קיים בבקר ובקלוטי פרסה סוג מיוחד של כלבת, המועברת מעטלפים מוצצידם, כשאלה האחרונים ניזונים על קרבותיהם ברבצם בחוץ בשעות הלילה. בעטלפים שוררת המחלה בצורה סמויה, ללא סימנים, ואילו הבקר הנפגע מפתח צורת כלבת מיוחדת, המתבטאת בשיתוק, המתקדם מהחלק האחורי של הגוף קדימה. בארה"ב נתגלו מקרי כלבת גם בעטלפים הניזונים בפירות. תגלית מרעושה פורסמה לאחרונה כשחוקרים במקסיקו הצליחו להדביק כלבים ובעלי-חיים אחרים בכלבת-עטלפים על ידי שהחזיקום בתוך כלובים מרושתים (רשת צפופה) שהוכנסו לזמן מסוים למערה שורצת-עטלפים נגועי כלבת. הם הוכיחו בכך שהכלבים ובעלי-חיים אחרים נדבקו בדרך הנשימה מן האוויר אלווירוס, ללא כל נשיכה. אך למעשה יש לראות בדרך הדבקה רגילה של כלבת — העור הפצוע.

המלחמה נגד כלבת בבקר

אין כל אמצעי ריפוי בכלבת וכל המאמצים מכוונים למניעתה. מאחר שהמחלה מועבת בנשי

10. מן הראוי לציין שגם ללא כל טיפול שהוא, לא לפני ולא אחרי הנשיכה, לא כל בעלי-חיים שנושכו מפתחים כלבת; באופן ממוצע מפתחים כלבת רק כ- $\frac{1}{3}$ מהנשוכים ע"י בע"ח נגוע. זהסבר לכך הוא שבהרבה מקרים מנת הווירוס המוחדרת לפצע בשעת נשיכה אין די בה לגרימת המחלה, בייחוד כשהנשיכה היא מבעד לבגד או כיסוי של שיער או אם ננשכים מספר בעלי-חיים בזה אחר זה.

11. אחד מסימני הכלבת בכלב או בתן הוא — הבריחה ממקומו וריצת "אמוק" ללא מטרה וללא מעצור מרחק של קילומטרים רבים. תוך כדי ריצה הוא מתקיף ונושך כל מי שניקרה בדרכו. אם הוא נקלע בין בקר — בשדה, במכר לאה, או ברפת, הוא נושך כל בהמה בה הוא נתקל. מטבעו, מתקרב הבקר, תוך סקרנות, אל בע"ח הזור להריחו ואז הלה נושכו בנחיריים, בשפתיים ובפנים; לעתים רחוקות יותר, הנשיך כה היא ברגל. ככל שהבקר צפוף יותר, כן יירב מספר הנפגעים.

בשל תקופת הדגירה הבלתי אחידה, אין הבהמות הנשוכות נחלות בבת אחת אלא בזו אחר זו, בהפסקות קצרות או ארוכות.

אם בעדר בקר מתה בהמה מכלבת ללא ידיעה על מקרה הנשיכה, צריך להתעורר החשש שהיא לא היתה היחידה שנושכה, ויש לצפות למקרי תמותה נוספים מכלבת. רק כעבור שיש חודשים מיום הנשיכה, הידוע או המשוער, יש יסוד לביטחון שלא יופיעו מקרי כלבת נוספים, אלא אם אירע בינתיים מקרה הדבקה נוסף.

סימני הכלבת בבקר

בבקר אין רואים סימני כלבת סוערים ותוקפניים בדומה לאלה המאפיינים את המחלה בכלב, בתן ובחתול. בהרבה מקרים הסימנים בבקר הם בלתי טיפוסיים, אולם לאחר שנקבע מקרה ראשון במשק, קל יותר לאבחן את המקרים הבאים אחריו.

לרוב, הבהמה הנפגעת חדלה לאכול ולשתות, מתבודדת מחברותיה, ומבטה — כאילו היתה "מתהרת". היא מפרישה ריר, ואם מנסה לשתות מים, אינה יכולה לבלעם. סימנים אלה

לבדיקה מעבדתית, יש לקבור את הגופה באדמה או לשרפה באש בעזרת קרעי צמיגים. כאמור, בבקר, בו נתגלה מקרה כלבת, יש לחשוש להופעת מקרים נוספים עד מלאות שישה חודשים מיום הנשיכה. בתקופה זו אסור למכור מן העדר בקר לגידול או לשחיטה אלא באישור של רופא וואטרינארי ממשלתי.

עובדי הרפת שנושכו ע"י בעל-חי תוקף, או שבאו במגע בידיים פצועות או שרוטות ברוק נגוע, חייבים לפנות מיד לרופא בני-אדם שיחליט אם עליהם לקבל חיסון.

חיפון בקר

בארצות אמריקה המרכזית, מקסיקו ואמריקה הדרומית, בהן נפוצה כלבת-העטלפים, הגורמת נזקים כבדים בבקר, הונהג חיסון שנתי של הבקר בתרכיב פלורי חי שהוכן בהעברות עוקבות רבות בעוברי ביצים (High Egg Passage — HEP). נמצא שחיסון המוני זה, המבוצע על פני שטחים גדולים, הוא בעל ערך עצום במניעת המחלה. בניסוי מדעי נתברר שהתרכיב, אם הוזק 30 יום או יותר לפני הדבקה בכלבת, מקנה חסינות יציבה לבקר מבוגר למשך $6\frac{1}{2}$ חודשים לפחות (לתקופה ארוכה יותר, טרם נבדק הדבר בניסוי מדעי), אך הוא פחות יעיל בבקר בגיל שלמטה מ-9 חודשים.

יש מעט מאוד ערך, או אין שום ערך, להזרקת התרכיב לאחר שהבהמה נחשפה לוורוס, כלומר — לאחר שנושכה ע"י בע"ח נגוע.

בארצות-הברית ובקנדה, בהן כלבת הבקר מצויה, אך לא בקנה מידה נרחב כל כך, עדיין לא נמצאה שיטת חיסון, כדאית מבחינה כלכלית, בשל מחיר התרכיב הגבוה.

יש מקום לדון אם חיסון כזה, בתרכיב פלורי או בתרכיב "כלב", שתכונותיו המחסנות בבקר נבדקות עתה במכון הוואטרינארי, יהיה כדאי אצלנו במשקי-הספר, המועדים להתפרצויות כל-בת בבקר. עד שדבר זה ילובן, ואפילו אם יימצא החיסון כדאי ויונהג, יש להתמיד באמצעי המל-חמה המכוונים נגד מעבירי הכלבת, וכן להת-קין גדרות רשת מסביב למכלאות וחצרות הבקר.

ד"ר יצחק דפני

כה מן הכלב והתן הרי שהמלחמה העיקרית של כלבת הבקר צריכה להיות נטושה נגדם. בקר הגנה שני יש למנוע חדירת בעל-חיים נגועים אל הבקר על ידי התקנת גדרות-רשת מתאימות; ולאחרונה יש לשקול אם לא הגיעה העת לנסות ולחסן באופן שיגרתי את הבקר שבישובי-הספר, המועדים להתפרצויות כלבת, כדי לפתח בבהמות כוחות המגן בטרם יינשכו.

בעלי המשקים מצווים להשמיד את כלבי ההפקר ולהקטין עד למינימום את כלבי-הבית והשמירה; את אלה יש להחזיק בפיקוח, לא להרשות להם לשוטט חפשי בחוץ ולהקפיד על חיסונם מפני כלבת מדי שנה בשנה.

להשמדת תנים מניחים פתיונות מורעלים במקומות שונים (במזבלות, בשבילים המוליכים למאורות תנים וכו'), תוך הקפדה לכסות הפתיונות בעלים לשם הסתרתם מעיני עופות דורסים. יש לאסוף למחרת את הפתיונות שלא נאכלו ולקברם באדמה.

יש להתקין גדרות רשת מסביב למכלאות וחצרות בקר כדי למנוע חדירת בע"ח נגועים בכלבת. את הגדרות עושים מרשת צפופה, חזקה ומהודקת לקרקע.

כלבת היא מחלה רשומה בחוק; כל היודע על מקרה מחלה, או חשד, חייב להודיע בדחיפות לרופא הוואטרינארי הממשלתי הקרוב.

בעל-חיים שנשך במשק, רצוי לתפסו חי ול-הסגירו למאורות תצפית לכלבת כדי לקבוע אם היה נגוע כלבת. אם אי-אפשר לתפשו, יש להרגו מבלי לפגוע בראשו. הרופא יעביר את ראשו או את כל הגופה לבדיקה מעבדתית. אם אובחן המקרה ככלבת, יש לשחוט, תוך 8 ימים מיום הנשיכה, את כל הבהמות שנושכו. אם לא נשחטו עד אז, אסור לשחטן לפי החוק למאכל אדם, אפילו הן נראות בריאות. אלא כעבור 6 חודשים.

עם הופעת סימנים חשודים לכלבת בבהמה, אין לנסות לטפל בה, לא לחלוב אותה, וכן לא לשחטה. יש לבודדה במקום סגור ולספק לה מזון ומים. אם זה מקרה כלבת, היא תמות תוך ימים ספורים. במותה ולאחר שנלקח ראשה